

II. GÖKTEPE SAVAŞI'NDAKİ GELİŞMELER VE RUS GENERAL MİHAİL DMİTRİEVİÇ SKOBELEV*

 DİLFUZA SADULLAYEVA**

 10.53718/gttad.1061954

ÖZ

19. yüzyıl, Çarlık Rusyası için büyük savaşların yüzyılı olmuştur. Ruslar bu yüzyılda kendi sınırlarını genişletmiş ve yeni topraklar arayışına girişmiştir. Rusların ilk hedefi, Osmanlı topraklarına giriş yaparak Akdeniz'de söz sahibi olmaktı. Ancak Ruslar Avrupalı devletlerin katılımıyla Kırım Savaşı'nda (1853-1856) yenilmiş, Akdeniz'de etkin olma mücadelesini kaybetmişlerdir. Bu kayıp Rusların siyasi politikasına büyük darbe vurmuştu. Ancak Ruslar pes etmeyerek yönlerini Orta Asya'ya çevirmişlerdir. Rusların Orta Asya topraklarında en çok sahip olmak istedikleri bölge, Hazar ötesinde (Hazar'ın doğusunda) yer alan Türkmen topraklarıydı. Kafkaslar ve Orta Asya ticaretini stratejik yolla bağlayan topraklara sahip olan Türkmen topraklarının işgali zaruruydu. Rus ordusu, seferin başına gelecek olan komutanın kimin olacağına karar vermek için uzmanlara başvurmuştu. Seferin komutanı olarak daha önce Türkistan seferlerinde büyük başarılar elde etmiş olan Mihail Dmitrievič Skobelev'i uygun görmüşlerdir. Skobelev, 1843-1882 arasında yaşamış Rusya ve Orta Asya tarihinde iz bırakan bir Rus Generalidir. Rusların Orta Asya ve Teke Türkmenlerine karşı savaşlarında büyük başarı elde eden ve Türkmen tarihine iz bırakan önemli bir komutandır.

Çar II. Aleksandr tarafından Teke Türkmenlerine düzenlenecek seferin başına Skobelev'in getirilmesini onaylanmıştı. Ahal-Teke seferinin başına gelmesi ordu içinde sevinçle karşılanmıştı. D. M. Skobelev görev başına gelir gelmez Türkmen bölgesinin işgali için çalışmalara başlamıştı. Rusların Türkmenlere karşı daha önce verdikleri kayıplar nedeniyle General D. M. Skobelev daha dikkatli ve temkinli davranmayı tercih etmişti. Ruslar, bu işgal için çok büyük yatırımlarda bulunmuşlardı.

Orta Asya, Rus topraklarına nazaran pamuk ve ipek üretiminin uygun olduğu zengin topraklara sahiptiler. Ruslar, Orta Asya'da yer alan Buhara Hanlığı, Hokand Hanlığı ve Hive Hanlığını teker teker işgal ederken geride bir tek Türkmen toprakları kalmıştı. Türkmen topraklarını işgal etmek, Orta Asya hanlıklarına nazaran kolay olmamıştı. Çünkü Türkmenler özgürlüklerine ve gelenek ve göreneklerine bağlı bir toplumdur. Asla Rus hâkimiyetini kabul etmek istememişlerdir. Ruslardan gelen bütün saldırılara karşı direniş gösterip kanlarının son damlasına kadar savaşıp topraklarını koruyacaklarına dair birbirlerine yeminde bulunmuşlardı. Acımasız ve cesur kişiliğe sahip olan Skobelev de Çarlık Rusya'sına Türkmenlere işgalinde başarılı olabileceğine dair yemin etmişti. Etmış olduğu yemin üzerine Türkmen topraklarının alınması için elinden ne geliyorsa yapacaktı ve asla geri çekilmeyi düşünmüyordu. Göktepe Kalesi'nin kuşatılmasında Skobelev büyük rol oynamıştı. Ayrıca bir Türk düşmanı olan General Skobelev, Türkmenleri yok etmeyi kendine borç bilmişti. Bu çalışmada Çarlık Rusya'sının Türkmenlere karşı ilk savaşta başarısız olmaları, General D. M. Skobelev öncülüğünde 12 Ocak 1881 tarihinde Göktepe Kalesi'ne düzenlenen saldırıyı, Ruslar ve Teke Türkmenleri arasında yaşananlar, Rusların kullandıkları son derece gelişmiş silahları karşısında Türkmenlerin gösterdikleri direniş, Türkmenlerin yenilgisi ve bölgenin Rus işgaline girmesi konuları işlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rus Yayılmacılığı, Türkmen İstilasası, Mihail Dmitrievič Skobelev, II. Göktepe Savaşı.

* Bu çalışma, tarafıma ait "Hazar Ötesi Üzerine Hâkimiyet Mücadeleleri ve Rusların Türkmen Bölgesi İşgali" başlıklı yüksek lisans tezinden yola çıkılarak üretilmiştir.

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ankara/TÜRKİYE, E-Posta: dilfuzasadullayeve@gmail.com, **ORCID ID: 0000-0002-4921-0100.

II. GÖKTEPE SAVAŞI'NDAKİ GELİŞMELER VE RUS GENERAL MİHAİL DMİTRİEVİÇ SKOBELEV

THE ROLE OF A 19TH CENTURY RUSSIAN GENERAL "MIHAIL DMITRIEVIC SKOBELEV" IN THE GEOK TEPE WAR II. AGAINST THE TEKE TURKMENS (1881)

ABSTRACT

The 19th century was the century of great wars for Tsarist Russia. This century has been the period when the Russians began to expand their borders and search for new lands. The first goal of the Russians was to enter the Ottoman lands and have a role in the Mediterranean. However, the Russians lost the Crimean war against the Ottoman Empire in 1856 in addition to Europeans as well. This loss formed a great blow to the political policy of the Russians. However, the Russians did not give up and turned their direction to Central Asia. The region that the Russians wanted the most in the Central Asian lands was the Turkmen lands beyond the Caspian. The occupation of the Turkmen, who had lands that strategically connected the Caucasus and Central Asia trade, was essential. After a long strategic preparation against the Turkmen in Petersburg for the invasion to be made against the Turkmen, the negotiations about who would be the commander of the Russian army expedition were made by experts. In the decision taken by the commanders, D. M. Skobelev, who had achieved great success in the Turkestan campaigns before, was deemed appropriate as the commander of this expedition. Mikhail Dmitrievich Skobelev, who lived between 1843-1882, is a Russian General who left a mark in the history of Russia and Central Asia. He is an important commander who achieved great success in the wars of the Russians against the Central Asian and Teke Turkmen and left a mark in the Turkmen history.

Czar II. It was approved by Alexander to bring Skobelev to the head of the expedition to be organized against the Teke Turkmen. The arrival of the Ahal-Teke expedition was greeted with joy in the army. As soon as D. M. Skobelev came to power, he started to work for the occupation of the Turkmen region. General D. M. Skobelev preferred to act more cautiously and cautiously because of the previous losses of the Russians against the Turkmen. The Russians made huge investments for this occupation.

Compared to Russian lands, Central Asia had rich lands where cotton and silk production were suitable. While the three great lands of Bukhara, Kokand and Khiva in Central Asia were occupied one by one, only Turkmen lands remained. General Turkmen region was bound to be taken. However, it was not easy to invade the Turkmen compared to other Central Asian lands. Because Turkmen were a society that adhered to their freedom and traditions. They never wanted to accept Russian domination. They swore to each other that they would resist all attacks from the Russians and fight to the last drop of their blood and protect their lands. Skobelev, who had a ruthless and brave personality, had told the Tsarist Russia that he would be successful in his invasion to the Turkmen land. Upon the promise he had taken, he did whatever he could to take the Turkmen lands, and it was never taken. Skobelev played a great role in the siege of Geok Tepe Castle. In addition, General Skobelev, an enemy of the Turks, took it upon himself to destroy them, this study previews the failure of the Tsarist Russia in the first war against the Turkmen, the attack on the Geok Tepe Fortress organized for the second time under the leadership of General D. M. Skobelev on January 12, 1881 and what happened between the Russians and Teke Turkmen that day; Information such as the resistance of the Turkmen against the extremely advanced weapons used by the Russians, the defeat of the Turkmen and the Russian occupation of the region.

Keywords: Russian expansionism, Turkmen Invasion, Mikhail Dmitrievich Skobelev, II. Geok Tepe War.

GİRİŞ

Çarlık Rusyası'nın Orta Asya'da tam hâkimiyet kurabilmesi için Türkmen topraklarının işgali şarttı. Rusların Orta Asya'da yayılmak istedikleri Türkmen bölgesi için Rus Generali Lomakin öncülüğünde 1877'de gerçekleştirilen ilk mücadelenin başarısızlıkla sonuçlanması Rusya için büyük bir darbeydi. Türkmenlere karşı bu savaşın başarısız sonuçlanması onların bu coğrafyadan vazgeçtikleri anlamına da gelmiyordu. Ruslar tekrar Türkmen bölgesinin işgali için hazırlıklara başlamışlardı. Lomakin'in komutanlığında başarısızlığa uğrayan ordunun bir kez daha başarısızlığa uğramaması için daha sağlam çalışılması ve güçlü bir komutanın olması gerektiğini düşünmüşlerdi. Rusların Türkmen bölgesinin işgalini gerektiren sebep Hazar Denizi'nin önemi ve ona sahip olmak isteğiydi. Rus Devleti'nin önde gelenleri General Skobelev'in Türkmenler ile baş edebilecek tek kişi olduğuna inanmışlardı. Ayrıca Skobelev'in seferin başında komutan olarak göreve gelmesi ordu içinde büyük bir sevinçle karşılanmıştı. Rusların önceliği, Ahal-Teke Vahası'nın seferi için gerekli kuvvetin ve lojistiğin sağlanmasıydı. Ayrıca sefer için Mikhailovsky Körfezi'nde bir yiyecek deposu oluşturuldu. Mikhailovsky Körfezi'den Kızıl Arvat'a yol yapıldı. Bozkırda nakliye işini develerle yaptıkları için bu bölgede deve önem kazandı. Ruslar, Türkmenlere yakın olan bir bölgeye ulaşip orada bir kamp alanı kurarak onları önce

uzaktan gözetlemek istemişlerdi. Rusların Türkmenlere rahat ulaşabilecekleri bölgelerden biri Bami bölgesiydi. Buraya ulaşım Petroaleksandrovsk ile sağlanıyordu.¹ General Skobelev, Türkmen topraklarının işgali için bir plan yapmıştı. Ahal-Teke bölgesini iki hat üzerinden ele geçirmeyi düşünüyordu. Birinci hat üzerinden Bami-Çekişlyar, ikinci hattın ise Bami-Krasnovodsk güzergâhlarına hareket edilecekti. Sefer için gerekli olan bütün ihtiyaçlar Hazar'dan sağlanacaktı. Bu ihtiyaçlar arasında yiyecek malzemeleri de yer almaktaydı. Hazar Denizi kıyısına ulaşan bütün malzemelerin Ahal-Teke Vahasına ulaşması için demiryolları inşa edilene kadar araç olarak deve kullanılacaktı.²

1. Türkmen Topraklarında Rus İstilasının Başlaması

Ahal-Teke bölgesinin işgali için Rus ordusunun başına getirilen General Mihaıl Dmitrieviç Skobelev görev için yanına 15 Aralık'ta Kuropatkin'i çağırmıştı.³ Kuropatkin'in katıldığı Ahal-Teke seferinde Türkmenlerin yaşadığı bölge hakkında araştırmalarda bulunması ve General'e talimat vermesi gerekiyordu. Kuropatkin Türkmenler hakkında birçok bilgi edinmişti. Kuropatkin'in Türkmenlerin hayvan sayılarına dair verdiği bilgiye göre; Türkmenlerin 70.000 devesi, 25.000 atları vardı. Bunun yanında 50.000 büyük baş hayvan ve 900.000 küçükbaş hayvana sahip olduklarını tespit etmişti.⁴ Ayrıca Ruslar, Türkmen kuvvetleri hakkında araştırma yapmışlardı. Teke Türkmenlerinin asker sayısı, Rus askerlerinin 5 katı olduğuna dair bilgi verilmişti. Ruslara gelen başka bir bilgiye göre Türkmenlerin 50.000 atlı askeri ve 2.000 yaya askeri bulunmaktaydı. Türkmenler, ateşli silahların yanında keskin kılıç ve mızraklara da sahiplerdi. Bu bilgilere göre Skobelev, Türkmen ordusunun Rus ordusuna göre her bakımdan zayıf olduğunu düşünmekteydi. Rus askerlerinin daha güçlü ve silah teknolojisi açısından Türkmenlerin kullanacakları silahlara göre önde olduğunu söylemişti. Skobelev, coğrafi ve iklim şartları farklı olan Türkmen bölgesine uygun bir çalışma yürütmüştü. Kumlu olan bu yollara uygun olan tek bir hayvan vardı o da deveydi. Deve hem sıcağa hem de susuzluğa uzun süre dayanabilen ve kumda rahat yürüyen tek hayvandı. Bu yüzden Skobelev, sefer için çok sayıda deve satın alınmasını ve sayılarının artırılmasını emretmişti. Develerin de yetersiz olacağını düşünen Skobelev, demiryolunun inşa edilmesi karar vermişti. Sefer öncesi demiryolu inşasının hazırlıkları üzerinde durmuştu. Rusların demiryolu inşası ve sefer için yapılan bütün masraflar 22 milyon ruble tutmuş ve 1,5 yıl içerisinde Türkmen bölgesini işgal edilmesi planlanmıştı. Bunların yanında Skobelev, Krasnovodsk'tan başlayan demiryolu inşa edilmesini zorunlu olarak görürken, aynı zamanda bir liman inşa ederek burayı depo merkezine çevirmek istemişti. Ayrıca telgraf haberleşme hattını oluşturarak sefer sırasında bütün bilgilere kolayca ulaşabilmenin yolunu bulmuşlardı. Yapılacak olan lojistik ulaşım hattını Hazar'ın doğusundan başlatarak Göktepe güzergâhı üzerinde inşa etmeyi planlamışlardı. Sefer için hazırlanan yiyecekler Petrovskiy Limanı'nda aktarılacaktı.⁵ Ahal-Teke seferi için hazırlık yapan Skobelev, 23 Mayıs 1880'de askerî seferi başlatmıştı. Skobelev, öncelikle Göktepe Kalesi'ne yakın bulunan küçük köy ve kasabaların işgal edilmesi gerektiğini düşünmüştü ve 112 verst⁶ uzaklıkta yer alan Bami'ye doğru harekete geçmişti. Kısa sürede içerisinde Bami'yi ele geçiren Rusların bu davranışı Türkmenleri endişelendirmişti. 1880 Nisan ayında Skobelev'in Türkmen bölgesine yaklaştığını duyan Türkmenler, hemen İzgente köyünde kendi aralarında meclisi topladılar.⁷ Türkmenlere yaklaşan Skobelev, onlardan develerini vermeleri talebinde bulundu. Türkmenler, Rusların bu isteklerini kabul etmediler. Ayrıca Ruslar para ve hediye tekliflerinde de bulunmuş ama Türkmenler, Ruslardan gelen hiçbir teklifi kabul etmemişler.⁸ Türkmen toplumunda etkili kişiler din adamlarıydı. Toplum içerisinde bu din adamlarına *Aksakal* veya *Molla* denilmekteydi. Bu din adamları toplum içinde çok saygın bir yere sahiplerdi.⁹ Skobelev'in din adamlarıyla görüşmesi de olumsuz olarak sonuçlanmıştı. Türkmenler, Ruslardan gelen hiçbir teklifi kabul etmemişler ve sonuna kadar şiddetle karşı çıkmışlardı.¹⁰ 12 Haziran 1880'de Bami bölgesinde Ruslar ve Türkmenler arasında ufak çaplı bir çatışma çıktı. Çatışmada zarar gören Rus askerleri olmuştu. Türkmenlerin yoğun yaşadıkları Ahal-Teke bölgesine ulaşabilmenin en yakın yolları Kızıl-Arvat ve Bami güzergâhlarıydı. Kızıl-Arvat'a gitmenin yolu Mikhailovsky Körfezi üzerinden gerçekleştirilmekteydi. Ayrıca Mangışlak ve Ust-Yurt güzergâhları da mevcuttu. Ust-Yurt, Aral ve Hazar Denizi arasında yer alan bölgeydi.

2. General Skobelev'in Başarısız Saldırısı

¹ Aleksey Nikolaeviç Kuropatkin, *Zavoevanie Turkmenii Pohod v Ahal-teke v 1880-1881 gg. s Oçerkom Voennih Deystviy v Sredney Azii s 1839 po 1876 g.*, St. Peterburg, 1899 s. 80-83.

² Kuropatkin, *age*, s. 83.

³ Leonid Konstantinoviç Artamonov, *Pokorenie Turkmen-Tekintsev Russkimi Voyskami Pod Naçalstvom Generala Skobeleva V 1880-1881 gg.*, *Kniga po Trebovaniü*, St. Peterburg, 1888, s. 19.

⁴ Kuropatkin, *age*, s. 94.

⁵ Murat Özkan, *Türkistan'ın İşgal Çağı Beyaz General Skobelev (1843-1882)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020, s. 203.

⁶ 1 verst=1.066 km'ye denk gelen Rus uzunluk ölçü birimidir.

⁷ Kuropatkin, *age*, s. 83.

⁸ Mihaıl Mihayloviç Filippov, *M. D. Skobelev. Ego Jizni i Deyatelnost, Voennaya, Administrativnaya i Obşestvennaya*, Tipografiya P.P Soykina, St. Peterburg 1894, s. 66.

⁹ Arminius Vambery, *Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi*, çev. Abdurrahman Samipaşazade Abdülhalim, haz. N. Ahmet Özalp, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2017, s. 74.

¹⁰ Filippov, *age*, s. 66-67.

II. GÖKTEPE SAVAŞI'NDAKİ GELİŞMELER VE RUS GENERAL MİHAİL DMİTRİEVİÇ SKOBELEV

General Skobelev, Türkmenlerin ne kadar cesur ve savaş sanatını iyi bilen bir toplum olduklarını biliyordu ve ona göre askerlerini her anlamda hazırlıklı olmalarını uyardı. Skobelev, Türkmenlerle olacak savaş için 500 kişiden oluşan piyade asker, 3.000 atlı asker ve 7 tane ateş topu atan makinelerin hazır olmasını emretmiş. Bunların yanında ilaveten 64 piyade, 97 top, 11 havadan roket topları ve 11.000 asker ve 3.000 at yer almıştı. Seferin kış mevsimine denk geleceği için kürk montlar, sıcak çoraplar, ve eldivenler hazırlanmıştı. Ayrıca yemek pişirmek için kazanlar ve bakırdan çaydanlıklar hazırlıklar arasında yer almaktaydı. Sefer için hazırlanan yiyecekler Petrovsky Limanı'nda aktarılacaktı. Sefer için hazırlanan malzemeler Chekishler'den Petrovsky'e gönderildi. Buradan da Hazar Denizi'ne nakledildi.

Sefer için bütün işlemlerin bitmesiyle Ruslar, ulaşımın zor olduğu kum ve kuraklıktan oluşan bozkır coğrafyasında sadece at sırtında seyahat etmenin mümkün olmayacağını farkındaydılar. Atı araç olarak kullanırken ayrıyeten deve hayvanını tercih etmeye başlamışlardı. Ancak ilerleyen zamanlarda Skobelev sefer için hazırlanan malların sadece at ve deve ile taşınmanın da uzun bir vakit alacağını anlamıştı. Bunun için Hazar Denizi'nden, Ahal-Teke Vahası'na malların daha hızlı ve kolay taşınması için Mikhailovsky Körfezi'nde St. Petersburg ile aralarını bağlayan bir demiryolunun inşa edilmesine karar verilmişti.¹¹ Göktepe Seferi için yapılan bütün hazırlıklar Bami'de bir süre devam ettirildi. Uzun zamandır yapılan bütün hazırlıkların bitmesi ile Skobelev ve askerleri 1 Temmuz'da dini bir tören hazırlığı gerçekleştirildikten sonra yola çıktılar. Her zaman ordunun en önünde yer alan Skobelev bu seferde de askerlerin en önünde yer almıştı. Rus birlikleri yol boyunca küçük Türkmen köylerine denk gelmişler. Ruslar, bu köylere ateş bombaları atarak yakmaya çalışmışlardı. Yavaş yavaş Göktepe Kalesi'ne doğru ilerleyen Rus ordusu 5 Temmuz'da Ahal-Teke bölgesinden 12 verst uzağında yer alan bir bölgeyi ele geçirmişlerdi. Tabii bu arada Türkmenler de Ruslardan gelen bu tehlikeyi önlemek için kendi aralarında bir ordu oluşturmuşlardı. Türkmenler, Ruslar saldırmadan geri çekildiler. Bunu fırsat bilen Skobelev aniden Türkmenler üzerine gitti. Türkmenler üzerine ateşli roketler atmaya başladı ama yanlışlıkla bir ateş roketi Rusların kendilerine doğru gelmesiyle Skobelev, askerlerinin paniğe kapılmamaları için atıyla beraber ateşin önüne atladı. Skobelev'e hiçbir şey olmamış ve sadece atı yaralanmıştı.¹² Skobelev, askerlerinin fazla paniğe kapılmamaları için Bami bölgesine geri çekilmeyi emretti.¹³ Skobelev'in ilk baskını başarısız olsa da bölge ve Türkmenler hakkında önemli bilgiler elde etti ve saldıracakları Göktepe Kalesi'nin planını çizmişlerdi. Elde ettikleri bu bilgiler Rusların bir sonraki saldırısı için lazım olacaktı.¹⁴ Skobelev, Bami'ye geri döndükten sonra Teke Türkmenleri ve bölge üzerindeki araştırmalarına devam etti. Bunun için Bendes ve Kızıl Arvat bölgelerinde gruplar halinde "avcı taburları" oluşturdu. Ayrıca Türkmenler hakkında daha iyi bilgi sahibi olabilmek için Türkmenlere sınır olan İran ve Kürtler ile irtibata geçti. Rusların İran'da da ajanları bulunmaktaydı. Ruslar, Bami'de bir kale inşa ederek Türkmenlere saldırmak için iyi bir anı beklediler. Bami'ye geri çekilen Skobelev, olumsuz sonuçlanan bu çatışmada yaşananları tekrar gözden geçirip Türkmen bölgesini nasıl işgal edebileceği konusunda çalışmalara devam etti. Disipline önem veren Skobelev sefer sırasında askerlerinden disiplinli olmalarını istemiş ve bunu her seferinde askerlerine söylemeyi kendine borç bilmıştır. O, askerlerine savaş alanında sıkı ve tedbirli olmalarını, her türlü felakete hazır olmalarını söyledi. Skobelev, askerlerine Türkmen coğrafyası hakkında bilgiler vermiş ve Türkmenlerin nasıl bir kişiliğe sahip oldukları anlatmıştı. Özellikle Türkmenlerin iyi at kullandıkları, cesur ve savaşçı olduklarından bahsetti.¹⁵

3. General Skobelev'in İkinci Saldırı Denemesi

Skobelev, yanındaki 800 askeriyle birlikte Göktepe'nin güneyine doğru hareket etti. Göktepe'ye ulaşmak için Rus askerleri 165 verst yol geçti. Ayrıca dağ eteklerinde büyük zorluklar çektiler. Rus askerleri bütün bu zorluklara rağmen 27 Kasım akşamı Nuhur köyüne ulaştılar. Kozak askerleri¹⁶, Skobelev'in emriyle Türkmenler hakkında bilgi toplamak için harekete geçmişti. Ancak Skobelev'in başlatmış olduğu bu operasyon başarısızlıkla sonuçlandı. Teke Türkmenlerine yapılan bu sefer Skobelev için son derece önemliydi. Çünkü Çarlık Rusyası için önemli olan bölgenin işgali Skobelev'e layık görülüyordu. Bu nedenle Skobelev, pes etmek istemiyordu. Teke Türkmenlerinin yaşadığı küçük köylere saldırmaya devam ettiler. Kelete köyüne ulaşan Rus birlikleri orada yaşayan Türkmenleri dağıttılar. Ruslar işgal ettikleri Türkmen köylerinden 180 sığır ve 11.000 koyuna el koydular. Bütün bu olanlardan Teke Türkmenleri Göktepe'ye Rusların yaklaştıklarının istihbaratını almışlardı. Bu durum Teke Türkmenlerini telaşlandırmaya başlatmıştı. Zira Rus ordusunun başına Skobelev'in gelmesi Türkmenler arasında ayrı bir telaşlanmaya sebep olmuştu. Çünkü Skobelev, Türkmenlerin gözünde korkusuz ve acımasız bir

¹¹ Kuropatkin, *age*, s. 95-96.

¹² T. F. Kuzin, *Bely General, Russkiy Narodny Geroy Mihail Dmitrievich Skobelev 2-Y: Anekdoti i Stihotvoreniya*, St. Peterburg 1900, s. 63.

¹³ Valentin Runov, *Geniy Voyni Skobelev "Bely General"*, Eksmo, Moskva, 2013, s. 180.

¹⁴ Olga Alekseevna Novikova, *Skobelev and the Slavonic Cause, Longsmans*, Green and Co., London, 1883, s. 199

¹⁵ Novikova, *age*, s. 195.

¹⁶ Rus Kazakları olarak bilinmektedir. Türkistan'daki Kazaklarla aynı değildirler. Vatanları Ukrayna ve Güney Rusya'dır. Uzun yıllar Ruslar tarafından asker olarak kullanılmış ve askeri sistemle yönetilen savaşçı millettir. Günümüzde Slav Kozakları (Kazak) Rusya, Ukrayna, Kırım ve Orta Asya'nın bazı bölgelerinde yaşamlarını devam ettirmektedirler.

kişilik olarak bilinmekteydi. Hatta Baymırza Hayit, Skobelev'in Türkmenler arasında "gözü kara"¹⁷ lakabı ile anıldığını söyler. Skobelev'in Göktepe Kalesi için hazırlıkları devam etmekteydi. Bu arada Rusların saldırıları sonucunda kötü duruma düşen çok sayıda Türkmen köyü vardı. Ruslar, Türkmenler hakkında daha çok bilgiye sahip olabilmek için komşuları Buhara, Hive ve İran hanlıkları ile iletişime geçtiler. Hanlıklar, Rusların Türkmenleri yenebilmek için en az 100.000'e yakın askere sahip olmaları gerektiğini söylemişlerdi. İran ise Rusların Türkmenlere açtıkları savaşı onaylamamıştı. İran valisi Yar-Muhammed Teke Türkmenleri hakkında Rus Generali Skobelev'e şöyle bir mektup yolladı: *Tanrı aşkına, direkt hücumla başlamayın. Teke Türkmenleri ile hayatım boyunca savaştım ve onları gerçekten iyi tanırım. Bu halktan daha güçlüsünü görmedim. Şimdi durum biraz daha farklı. Çünkü onların aileleri de Göktepe'de ve gidecek yerleri yok. Bu yüzden ailelerini kurtarmak için cesaretleri on kat daha fazla olacaktır. Sözümü unutmayın, onlar muhtemelen kılıçları ile dövüşecekler ve birebirde işiniz gerçekten çok zor.*¹⁸ Skobelev, İran Şahı'ndan gelen Teke Türkmenlerin hakkındaki bu bilgiden sonra daha tedbirli ve başka planların hazırlanması gerektiğini düşündü. Bunun yanında Göktepe'de iki yıl esir kaldıktan sonra kaçmayı başaran topçu Petin, Skobelev'e kale hakkında bazı bilgiler verdi. General Skobelev, Petin'den uzun zaman esir kaldığı Göktepe Kalesi hakkında bilgi ve kalenin çizimini istemişti. Petin, Skobelev'in bu isteği üzerine kalenin çizimini ince detaylarına kadar çizdi. Skobelev, bundan sonra Pent'in çizmiş olduğu harita üzerin hareket edecekti. Kalenin Planını Petin şu şekilde anlattı: *Göktepe Kalesi'nin uzunluğu 600 sajen,¹⁹ eni 400 sajen, yüksekliği 2 sajen ve kalınlığı da 5 sajendi.*²⁰

Skobelev bütün hazırlıkların tamamlanması ile 4 Aralık'ta sabaha karşı saat 05.30'ta yola çıkılması kararı almıştı. Skobelev'in ordusuyla birlikte Göktepe'ye doğru yol aldığı haberi Türkmenlere ulaştı. Türkmenler de haberi duyar duymaz harekete geçtiler. Rus ordusu Yeni Kalesi'ne yaklaşınca Türkmenler ani saldırıya geçtiler. Ruslar, Türkmenlerden gelen ani saldırı karşılığında onlara küçük ateş topları atmaya başladılar. Ruslardan gelen ateş toplarını ilk defa gören Türkmenler tam olarak ne olduğunu anlayamadıkları için geri çekilmişlerdir. Ruslar daha sonra Göktepe Kalesi'ne yakın Yeni Kale'nin batısında kamp alanı kurarak bir müddet burada beklediler. Türkmenler, bu sırada Ruslara karşı başarılı olabileceklerini düşündüler ve gecenin bir vaktinde Ruslara karşı bir baskın yapmayı planladılar. Bunun için ne gerekiyorsa yapmaya hazırlardı. Rusların Göktepe Kalesi'ne yaklaştıklarını duyan Türkmenler gece vaktinde Rusların kurdukları kamplara naralar atarak küçük saldırılarda bulundular. Aynı zamanda Ruslara gelecek olan yiyecek erzak malzemelerinin getirildiği kervanlara saldırarak Rusların eline ulaşmasına engel oldular. Skobelev, Teke Türkmenleri ile yaşadıkları çatışmaların her iki taraf için de zararlı olduğunu düşünerek daha fazla kan dökülmemesi için Türkmen liderine bir elçi gönderdi. Elçi Teke Türkmenlerine Çarlık Rusyası'nın hükümetinin altına girmeyi kabul etmelerini aksi halde tekrar kaleye saldırdığında bunun sonucunun kötü olacağını belirtti. Ancak Teke Türkmenleri, Rusların teklifini kabul etmeyerek gönderdikleri elçiyi de öldürdüler.

Ruslar, Teke Türkmenlerine karşı daha tedbirli olarak Kuropatkin öncülüğünde bir saldırı planladılar. Göktepe Kalesi'nin ana girişi olan Yeni Kale'ye giden yollara nasıl ulaşılacağı için Skobelev bir inceleme yapılmasını istedi. Ruslar 19 Aralık'ta kaleye saldırıyı planladılar. Yeni-Kaleye saldırıya geçmeden Skobelev askerlerine şunları söyledi. *Düşman kendisinden olmayan bir şey ile vurulmalıdır; bu ise Avrupa nizamında diziliş ile mümkün olacaktır. Birleştirilmiş, idare edilebilir, esnek düzene sahip ve disiplinden ayrılmayan, vatan borcunun bilincinde olan askerlerin elindeki silahlar ve süngüler düşman için korkunç bir etki yaratacaktır. Sayıları çok olmasına rağmen, Teke Türkmenleri hiçbir zaman birlikte hareket edemezler, komutanlarının emirlerine uymazlar.*²¹

4. Başarısızlıkla Sonuçlanan Bir Saldırı

General Skobelev, 20 Aralık günü sabah saatlerinde sefere çıkmadan önce yaptıkları dini törenlerini tekrardan gerçekleştirip kaleye doğru yol aldı. Albay Kuropatkin öncülüğündeki birlikler dağlardan harekete geçtiler. Albay Kozekov emrindeki askerler de köylerin yer aldığı yol güzergâhından hareket edecekti. General Skobelev ise Göktepe kalesine doğru yol alacaktı. Böylece Teke Türkmenlerine üç kolda saldırı yapılacaktı. Ancak yola çıkan Rus birliklerinden biri aniden bilinmeyen nedenle dengesini kaybetmişti. Bu da ordu içinde huzursuzluğa sebep olmuştu. Durumu fark eden Skobelev, gece 03.00'te Göktepe Kalesi'ne yakın bir köyde kamp kurup bir müddet burada beklemeyi emretmişti. 21 Aralık sabahı 04.00'te Petruseviç, Türkmenlerin ana kalesi hakkında bilgi edinebilmek için buldukları kamptan ayrıldı. Aynı zamanda Tekelerden gelecek olan kurşunlardan korunmak isteyen Ruslar yer altında siperler kazarak kaleye ulaştıktan sonra doğrudan saldırı yapmanın planını kurdular. 23 Aralık sabahı Skobelev bu planı gerçekleştirmek için gereken çalışmaların başlatılmasını emretmiştir. Kalenin etrafını dolaşıp incelemek için General Petruseviç ile yol aldılar. Yolda aniden ortaya çıkan sis nedeniyle General Petruseviç ve emrindeki Kozak süvarileriyle kale yakınındaki hisarlarla

¹⁷ Hayit, *age*, s. 333.

¹⁸ Özkan, *age*, s. 215.

¹⁹ 1 sajen 2.13 metreye denk gelmekle eski Rus uzunluk ölçü birimidir.

²⁰ Runov, *age*, s. 186.

²¹ Özkan, *age*, s. 218.

II. GÖKTEPE SAVAŞI'NDAKİ GELİŞMELER VE RUS GENERAL MİHAİL DMİTRİEVİÇ SKOBELEV

sığındılar. Ruslar ve Tekeler arasında 20 adımlık bir mesafe vardı. Tekeler ortaya çıkan sisi fırsat bilerek Ruslara ani saldırılarda bulundular. Tekelerin ani saldırısının farkında olmayan General Petruşev, 3 subay ve 30'a yakın süvarisiyle birlikte öldürülmüştü. Olay sırasında hayatta olan Albay Eristovline kılıcını alarak emrindeki askerine hemen atlarından inip düşmana karşı savaşmalarını emretmişti. İki taraf arasında amansız bir savaş başlamıştı. Sisten dolayı gözler hiçbir şeyi görmüyordu. Rus General ölmüştü. Bunu fark eden Tekeler onun cesedini bulmak için savaşa devam ettiler. Çünkü Rus General'in cesedini ele geçirip övünmek istiyorlardı. Savaş öyle bir hızla devam ediyordu ki Türkmenler arada yaralanmalarına rağmen pes etmeyip savaşıyorlardı. Savaşta Ruslara piyade askerleri yardım sağlarken Tekelere ise yardım kaleden gelmekteydi. Bu gidişatta daha da fazla asker kaybetmek istemeyen Ruslar geri çekilmeye karar vermişlerdi.²²

Teke birliklerinin başında komutan olarak zeki ve cesur olan Övezmurat Dıkma Serdar²³ bulunmaktaydı. Dıkma Serdar daha önce Ruslara esir düşüp sonradan kaçmayı beceren akıllı bir askerdir. O, Rusların yanında olduğu süre içinde pek çok bilgiye sahip olmuştu. Rusların, Türkmenlerden daha fazla kuvvete sahip olduklarını görmüştü. Bu arada General Skobelev'in siper kazma işlemleri devam etmekteydi. Kuru ve sert toprağı kazmak oldukça zordu. Gece yarısına kadar devam eden kazılar sırasında ani Teke baskınlarına uğramamak için de askerler arasında geceleyin nöbet tutmaktaydı. Kaleye yakın siperlerin kazılması için gündüz değil akşam vaktinde kazı yapılması gerekiyordu. Ancak askerlerin durmadan siper kazmaları sonucunda yorulmuş ve uyuya kalmışlardı. Türkmenler de bu durumu fark eder etmez aniden gece vaktinde toplu halde çılgınlık içinde naralar atarak Rusların üstüne saldırdılar. Siper kazanların yanlarına ise gizlice ses çıkartmadan kılıçlarla saldırdılar.²⁴ Kısa süren bu çatışma sonunda Ruslar, Türkmenleri geri püskürttüler; fakat ertesi sabah öyle bir manzara ile karşı karşıya gelmişlerdi ki her tarafta parçalanmış cesetler vardı. Ruslar baskında çok fazla kayıp verdiler. Ölüler toplu mezarlara gömüldüler. Bütün bunlar olurken siper kazmaya devam etmişlerdi. Skobelev, siper kazan askerlerin morallerinin bozulmaması için müzik çalınmasını istedi.²⁵ Türkmenler, Ruslara tekrardan bir saldırı yapmayı planladılar. 30 Aralık gecesi yine harekete geçen Tekeler siper kazanlara sağdan ve orta cephelelerden saldırıya geçtiler. Hatta Rusların topçularının olduğu bölgeye giriş yaparak bir tane top ve topçu Agafon Nikitin'i de yakalayıp esir edip Göktepe Kalesi'ne geri çekildiler. Türkmenler top ve Nikitin'i kaçırmalarındaki amaçları Rusların devamlı olarak top ateşlerini nasıl çalıştığını öğrenmekti. Türkmenler, Nikitin'e *Biz seni top ateşlerinizin nasıl çalıştığını öğrenebilmek için getirdik* diyerek, bu topun nasıl çalıştığını anlatmasını istediler. Fakat Nikitin Tekelerin bu isteklerini kabul etmemiştir.²⁶

31 Aralık günü Skobelev askerlerine karşı şöyle demişti: *Düşmanı elimizdeki mükemmel silahlarla yeneceğiz. Mitralyöz ve topçu ateşleriyle Türkmenleri yok edeceğiz* diyerek Göktepe Kalesi'nden önce Yeni Kale bombalarla bertaraf ettirmişti. Türkmenlerin ana kalesine giden yola tüneller kazıp bombalar yerleştireceklerdi. Kaleye ne kadar mesafe kaldığını öğrenebilmek için Astsubay Konstantinov, bütün cesaretini toplayarak Göktepe Kalesi'nin yakınına giderek aradaki mesafeyi ölçebilmiştir. Ruslar durmadan aynı hızla çukur kazmaya devam ettiler. Fakat çukur kazmak kolay olmamakla birlikte yer altında 15 dakikadan fazla durmak mümkün değildi. Askerler aralarında devamlı değişim yapmak zorundaydılar. Ruslar daha önce Teke Türkmenlerinin yaptıkları baskınlarda askerlerini kaybettiler. General Skobelev, bundan sonra asker kaybının yaşanmaması için bazı tedbirler almak zorunda kalmıştı. Teke Türkmenleri, Rusların sürekli olarak kazı yaptıklarını biliyorlardı fakat neden kazdıklarını bilmiyorlardı. Oysa Ruslar kaleye yer altından direk geçiş sağlamayı planlamışlar. Bunun için de çok derin tüneller kazmaları gerekiyordu. Sürekli Teke Türkmenlerinin tekrar baskın yapacağı endişesi içinde olan Rusların durumu gittikçe kötüleşmeye başlamıştı. Rusların yiyecek ve su stokları yarıya inmiş hatta aralarında açlıktan ölen askerler olmuştu. Rus askerlerinin arasında yaralı kişi sayısı gün geçtikçe artmaktaydı.

Bu sırada Teke Türkmenlerine, Merv bölgesinden de asker yardımı sağlanmaktaydı. Siper kazmaya devam eden Rus birlikleri 3-4 Ocak arasında tekrar Teke Türkmenlerinin saldırılarına maruz kalmışlardı. Ruslar ve Teke Türkmenleri arasında çıkan küçük baskınlarda her iki tarafta çok fazla kayıp vermiştir. Özellikle ölü sayısı o kadar çoktu ki ölüleri toplamaya vakit bile yoktu. Bazı ölüler çürümüş ve havada pis bir kokunun yayılmasına

²² 23 Aralık'ta yaşanan savaşı Kuropatkin kaleme aldığı notunda bir generalin, bir binbaşı, bir yüzbaşı ile 19 askeri kaybettiklerini, yaralıların ise 50 kişiden oluştuğunu vurgulamaktadır. Kuropatkin, *age*, s. 162.

²³ 1881'de Rusların açtıkları işgal harekâtı sırasında Türkmenleri bir araya getirip onlara komutanlık yapan Türkmen liderlerinden biridir.

²⁴ 28 Aralık'ta Türkmenlerin komutanı Dıkma Serdar Ruslara gece vaktinde bekledikleri vakitte saldırıyı planlamış. 4000 kişiden oluşan Türkmen birliği arasında kadınlarında yer aldığı bilinmektedir. (Bu bilgilerin Kuropatki'nin eline nasıl ulaştığı bilinmemekle birlikte savaş sonrası İranlı esirlerden öğrenildiği Artmanov tarafından tutulan notlardan biliyoruz). Artmanov, *age*, s. 119-125.

²⁵ 28 Aralık'ta Türkmenler tarafından siper kazan Ruslara karşı gerçekleşen saldırıda verilen kayıp şöyledir: 2 kurmay subay Mamatsev, Magolov, 3 Albay Sandetskiy, Tşıçkarev ve Gotte, 91 asker kaybedilmiş, 127 kişide yaralıydı. Genelde yaralı veya ölen kişiler kılıçtan geçirilmiş. Çünkü Türkmenler silah olarak kılıç kullanan toplumdular. Ayrıca kılıcı onlar kadar iyi kullanan yoktu. Kılıç kullanmakta ustaydılar. Öldürdükleri kişilerin üzerinde ne kıyafet ne de ayakkabı bırakmışlardır. Bu saldırı Türkmenlerin en büyük başarısıydı. Ruslara göre kayıpları daha azdı. Kuropatkin, *age*, s. 170-167-175.

²⁶ 30 Aralık'ta Türkmenler gece vaktinde tekrar harekete geçerek Ruslara saldırıya geçmişlerdi. Ruslar, bu sefer Tekelere karşı tedbirliyidiler. Tekeler, önceki saldırılarında başarı oldukları için bu seferde başarılı olacaklarını düşünerek ani saldırıda bulunmuşlardı. Bu baskında Türkmenler, ganimet elde etmek için ellerinde torbalarla gelmişlerdi. Ruslar, bu saldırıda 53 subay, 52 alt tabaka askeri, 2 kişi en alt tabaka ve 98 subay yaralanmıştı. Türkmenler, bu seferde hepsini kılıçtan geçirmişlerdi. Kuropatkin, *age*, s. 178-179.

sebeplere olmuştur. Ruslar kendi ölümlerini defnederken aralarında ölen Türkmen cesetleri de bulunmaktaydı ama Ruslar kendilerinin olmadığı için dokunmamışlardı. Bunun için General Skobelev, Türkmenlere bir elçi yollayarak cesetlerini alınmasını istemişti. Bu süreç içerisinde her iki taraf arasında ateşkes ilan edilecekti. Türkmenler, Rusların bu tekliflerini kabul edip ölen cesetlerini almak için Rus kampına doğru yola çıktılar. Türkmenlerin komutanı birliklerine Ruslara ateş etmeme emri verdi. Kaleden çıkıp gelen Tekelere, Rus askerleri eğilerek selam verirken Türkmenlerde kırmızı kalpaklarını çıkararak selamladılar. Karşı karşıya gelen Rus ve Türkmen komutanları karşılıklı konuştular. General Skobelev, Teke Türkmenlerinin komutanına şöyle dermişti: *Bugüne kadar sizin gibi cesur halk görmedim ve sizi yok etmek beni üzüyor. Rus hakimiyetini kabul edin Çar'a boyun eğin.*²⁷ diyerek teslim olmalarını teklif etti. Fakat Türkmenler asla bu tekliflerini kabul etmediler. Hatta damarlarında akan kanlarının son damlasına, aldıkları nefesin sonuna denk savaşacaklarını belirttiler. General Skobelev'de ise karşılık olarak şunları söyledi: *Bu şekilde direnmeye devam ederseniz Tanrı bizim yanımızda olacaktır, öyle ise ilk adımı siz attın,* diyerek ilk Türkmenlerin ateş etmesini istedi. Bunun üzerine Türkmenler ateş etmeye başladılar. Artık her iki taraf için de savaş kaçınılmaz hale gelmişti.

4. İşgalin Gerçekleşmesi

11 Ocak gecesi Rusların tünel kazma çalışmaları neredeyse bitmişti ve kalenin surlarına barut yerleştirmek için General Skobelev'in emir vermesini bekliyorlardı. General Skobelev de artık vaktin geldiğini bütün askerlerine hazır olmalarını emretti. Bu savaş Ruslar için son derece önemliydi çünkü Türkmenlere karşı son savaşları olacaktı. Surların altı barutlarla doldurularak ateşlenmeye hazır hale getirildi. Skobelev'in hazırladığı birlik üç kısımdan oluşmaktaydı. Birinci birliğin başında General Kuropatkin, ikinci birliğin başında General Kozelkov ve son üçüncü birliğin komutanlığını da General Gaydarov bulunuyordu. Türkmenler üzerinde yapılan çalışmalar ve saldırılarda elde edilen bilgilere dayanarak Skobelev artık az çok da olsa Türkmenleri tanımıştı. Savaş başlar başlamaz yerleştirdikleri bombaları ateşle verdiler. Skobelev, Türkmenlerin dikkatlerini dağıtarak kaleyi işgal etmeyi düşündü.

Nihayet, Skobelev bütün hazırlıklarını bitirince 12 Ocak 1881 tarihinde Göktepe Kalesi'ne saldırı için emir verdi.²⁸ 12 Ocak 1881 tarihinde 03.00 sabahı askerlere kendilerine verilen görev yerlerine yerleşmeleri emri verildi. Önce piyade askerleri arkasında ise top arabaları yer alacak şekilde hareket ettiler. Saat 07.00'da Ruslar Göktepe Kalesi'ni yıkmak için durmadan ateş etmeye başladılar. Böylece, Türkmenlere karşı ilk saldırı başlatıldı. Her gün Göktepe Kalesi'ne atılan top atışı 100 ile 500 arasındaydı. Skobelev, kaleyi yıkmak için önce top atışı yaparak delik oluşturulmasını emretti. Bütün saldırılar Skobelev'in hazırladığı plana göre devam ediyordu. Göktepe Kalesi'ne 2 saat boyunca top atışı yapılması sonucunda surlar çatlamaya başladı ve sonunda duvar yıkıldı. Duvardan çıkan yoğun toz toprak etrafı göz gözü görmeyecek halde getirdi. Ortaya çıkan dumandan kimse nefes alamıyordu. Türkmenler, Rusların açtıkları delikleri kapatmaya çalışıyorlardı fakat delikler çok derin olduğu için kapatamadılar. Burada bir kısım Rus askerleri yer altına kazdıkları tünellerde harekete geçmek için beklemekteydiler.

Hemen harekete geçen Rus topçu ateşleri Türkmenler üzerine acımasızca ateş bombaları atmaya başladılar. Türkmen kalesine atılan bombalar son derecede etkili olarak yerden göğe kadar olan mesafeyi toz duman kaplamıştı. Sanki yer yerinden oynamıştı. Türkmenler patlayıcı maddenin ne olduğunu bilmiyorlardı. Savaş başlar başlamaz Ruslar, kaleye yerleştirdikleri patlayıcıları ateşlediler. Türkmenlerin ilk defa karşılaştıkları bu patlayıcıları karşısında ne yapacaklarını bilemediler. Buna rağmen Türkmenler geri çekilmedi. Elleri kılıç olarak Rus ordusuna karşı kahramanca savaştılar. Her taraftan patlayan maddelerin artması ile etrafı toz-duman göz gözü görmeyecek derecede kaplayan dehşet gibi geçen o gününe şahit olan bir kişi bu durumu şöyle anlatır:

*Mayınların patlamasıyla ortaya çok korkunç bir tablo çıktı; Teke Türkmenleri ne olduğu anlayamadı ve deprem olduğunu zannetti. Olayın vahametinden korkanlar kaleden kaçtı. Sadece cesur olanlar savaşmak için kalede kaldı.*²⁹

Rus topçu birlikleri çok şiddetli bir şekilde kalenin surları yıkmaya çalıştılar. Ruslar, Tekelerin üzerine attıkları bombalar sadece bomba değildi. Ayrıca bombaların içinde ölümcül zehirli maddeler de yer almaktaydı. General Skobelev savaş meydanında askerlerine *Asla geri çekilme olmayacak ya kazanmalıyız ya da ölmeliyiz*³⁰ demiştir. Skobelev'in bu dedikleri askerlerini zafere götürecek bir slogan haline getirmiştir.³¹ Rusların top atışları Türkmen birlikleri arasında paniklemeye sebep olmuştur. Bu durumdan fırsat bilen Skobelev saldırıya

²⁷ Rusların kendilerine teslim olma teklifi üzerine, Türkmenlerin lideri Mahtumkulu Han ve Dıkma Serdar aynı zamanda diğer Türkmen birlikleri ile çatırda toplantı yaparak Rusların teklifi üzerinde durmuşlar. Fakat Türkmenlerin çoğunluğun boyun eğmeyi kabul etmemeleri üzerine Rusların teklifini reddetmişlerdi. Kuropatkin, *age*, s. 188-189.

²⁸ Vereşagin, *age*, s. 129.

²⁹ Özkan, *age*, s. 222.

³⁰ Kuropatkin, *age*, s. 160.

³¹ Kuropatkin, *age*, s. 170.

II. GÖKTEPE SAVAŞI'NDAKİ GELİŞMELER VE RUS GENERAL MİHAİL DMİTRİEVİÇ SKOBELEV

devam etti. Bu arada Türkmenler ortaya çıkan dumanların şokunu atlatamamışlardı. Sağa sola dağılmış vaziyettedirler. General Kuropatkin emri altındaki askerler de ateş etmeye devam ettiler ve kaleyi delmeyi başardılar. Rus birlikleri oluşan delikten kale içerisine giriş yapmaya başladılar. Rus ordusunun üç kolu bir araya gelerek saat 12:30 Teke Türkmenlerine üç koldan saldırarak Göktepe Kalesi'ni ele geçirmeyi başardılar. Rus askerleri şehre girer-girmez Teke Türkmenlerine ateş açarak onlara insanlık dışı davranışlarda bulundular. Rusların son derecede gelişmiş silahları ve topları ile Türkmenlere vahşice davranışları sonucunda Teke Türkmenleri çöle doğru dağıldı. Durumu fark eden Skobelev, çöle dağılan Türkmenleri takip etti. Fakat Skobelev az sayıda kalan Türkmen'i yakalayabildi. Kaçanlar ise takip edilmeyecek derecede geniş çölde kaybolmuşlardı.³²

Rusların işgal ettikleri bu savaşta 20.000 Türkmen öldürülmüştü. İşgal sonrası kalede 6.000 kişiden oluşan kadın ve çocuk Ruslar tarafından esir alındı. General Skobelev savaş sonrası kadın ve çocuklara dokunulmayacağını emretti. Kaynaklara göre, Ruslar ve Teke Türkmenleri arasında gerçekleşen bu acımasız savaşta Türkmenlerin kaybı 6.500, savaş sonrası ise 8000 Türkmen'in şehit edildiği geçmektedir. Nikolay İvanoviç Grodekov'un 1883'te kaleme aldığı eserine Göktepe'de yaşanan savaşta 12.000 Türkmen, çadırının içinde toplam 5000 kadın ve çocuk şehit edildiği, 600 Fars köleninin sağ bırakıldığı ve diğer bütün Türkmen erkeklerinin ise öldürüldüğünü belirtmiştir.³³ Konu hakkında Artamonov, Göktepe işgali sırasında Türkmenlere yapılan bir saldırıda 3000'e³⁴ yakın Türkmen'in hayatını kaybetmesinden vicdan azabı çektiğini belirterek bu durumu anılarında şöyle yer vermiştir:

Ama bizim içinde kolay değildi. Yardım alacak yerimiz yoktu. Çünkü denizden 600 mil uzak çölün içinde bir düşman yurduna gelmiştik. Develerimiz ölmüştü ve dolayısıyla sadece yanımızda bulunan erzaklar ile yetinmeye çalışıyorduk. Her ölü ve yaralıyla gün geçtikçe kan kaybediyorduk. Nitekim düşman bu açlığın üzerine bir de saldırılarını sıklaştıracak olsaydı yok olmamız işten bile değildi.³⁵

D. M. Skobelev öncülüğünde Göktepe Kalesi 12 Ocak 1881 tarihinde ele geçirildi. Kalenin Ruslar tarafından işgal edilmesi sonrasında Skobelev şöyle bir açıklamada bulunmuştu:

Tüm Ahal-Teke halkına, Kaleniz Göktepe'nin, benim büyük hükümdarımın birlikleri tarafından alındığını ilan ediyorum. Savunmacılar yok edildi, onların aileleri ve kaleden kaçanların aileleri benim emrim altındaki muzaffer birliklerin esirleridir. Ahal-Tekelilerin kalan tüm nüfusunun kaderlerini Çar'ın koşulsuz merhametine bırakmaya davet ediyorum. Bu durumda bilinsin ki itaatlerini bildirenlerin canları, aileleri ve mülkleri, tıpkı majesteleri Beyaz Çar gibi güvende olacaktır. Öte yandan, onun muzaffer birliklerine karşı koymaya devam edenler, soyguncular ve suçlular yok edilecektir.

Komutan Skobelev"³⁶

12 Ocak 1881 tarihinde Ruslar ve Teke Türkmenleri arasında gerçekleşen bu kanlı seferde Rus ordusu başarılı olmuştu. Ruslar Türkmenlerin en büyük kalesini ele geçirdiler. Başta M. D. Skobelev'in bulunduğu bu seferde Çarlık Rusyası Türkmenlere karşı başarı elde etmişti.³⁷ Göktepe Kalesi'nde Ruslar ve Türkmenler arasındaki savaşta her iki taraf kayıp vermişti. Bu kayıplar hakkında Rus tarihçisi Runov verdiği bilgiye göre Rusların 300 askeri yaralanmış ve 54 asker hayatını kaybetmişti. Türkmenler ise Ruslara göre daha fazla kayıp vermişlerdi. Türkmenler 6.000-8.000 kişiden oluşmaktaydı.³⁸ Vatanları uğruna kanlarının son damlasına kadar savaşmaya yemin eden Türkmenler, Ruslara karşı kahramanlarca savaşmışlardı. Rus birliklerinin Türkmenlerin önemli kalesi Göktepe kalesini düşürmelerine rağmen Türkmenler asla geri çekilmemişlerdir. Rus Çarlığı'nın hâkimiyetini kabul etmek istemeyen Türkmen halkı birkaç ay daha direniş göstermişlerdi. Rus askerlerinin Aşgabat ve Merv gibi Türkmenlerin önemli şehirlerine giriş yapmaları ile Türkmenler, Rus hamiyetini kabul zorunda kalmışlardı. Ruslar bu savaşı ve bombalar sayesinde başarılı olabilmışlerdi. Patlamalarda çok sayıda Türkmen şehit olmuştu. Türkmenlerin Ruslara karşı verdikleri direnişleri dillere destan olmuştur. Türkmenlerin, Rus birlikler karşısında dağ gibi durmalarına rağmen gelişmiş silahları ve topları karşısında o dimdik dağları devrilmiş, geniş üzüm bağları alev almıştı. Göktepe Savaşı'nda yaşanan felaket Türkmenler tarafından unutulmamıştır ve unutulmayacaktır.

³² Runov, *age*, s. 191.

³³ Nikolay İvanoviç Godekov, *Voyna v Türkmenni, Pohod Skobelev'a v 1880-1881 gg. (Türkmenistan'da savaş 1880-1881 Yıllarında Skobelev'in Seferi)*, Tom I, Tipografiya V. S. Balaşeva, Sank Peterburg 1883, s. 26.

³⁴ Kuropatkin, Armanov'un verdiği bu rakamın doğru olmayıp, Türkmen kaybını 3000 olmayıp 300'e yakın olduğunu belirtmektedir. Kuropatkin, *age*, s. 189-200.

³⁵ Leonid Konstantinoviç Artamonov, *Pokoreniye Turkmen-Tekintsev Russkimi Voyskami Pod Naçalstvom General Skobelev komutasındaki Rus Birliklerinin Teke Türkmenlerini Fethi*, Tipografiya M. M. Stasyuleviça, St. Petersburg 1884, s. 20-35.

³⁶ Özkan, *age*, s. 224.

³⁷ Aleksey V. Şişov, "Mihail Dmitrieviç Skobelev", *100 Velikih Voenaçalnikov*, Veçe 2008, s. 342.

³⁸ Runov, *age*, s. 191.

SONUÇ

Rusların en parlak dönemlerinin 19. yüzyıl olduğu söylenebilir. Bu yüzyılda Rusların topraklarını genişletmek gibi emelleri vardı. Önce Osmanlı topraklarına göz diken Rusların amacı Akdeniz’de söz sahibi olabilmektir. Soğuk diyarlarda yaşan Ruslar sıcak diyarlara merak duymaktaydı. Ancak Rusların, Osmanlı topraklarında izledikleri politika başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu topraklarda başarı elde edemeyen Ruslar yönlerini Orta Asya topraklarına yöneltmişlerdir. Orta Asya’ya giriş yapan Ruslar orada bulunan hanlıkları teker-teker işgal etmişlerdir. Rusların, Orta Asya işgalini tamamlayabilmeleri için Hazar’ın doğusunda yer alan geniş coğrafyaya yayılmış Türkmenlerin işgali şart görülmüştür. Rusların daha önce Orta Asya bulunan Buhara, Hive ve Hokand hanlıklarını işgal altına alırken Türkmenler ile tanışma fırsatları olmuştur. Türkmenler savaş sanatını iyi bilen, özellikle de at binmede en yetenekli halklardan biri idi. Rusların 1877-1878 yıllarında Türkmenlere karşı başlattıkları çatışma başarısız olmuştur. Rusların bu çatışmada başarısız olmaları onları derinden etkilemiştir. Bir süre sonra Ruslar tekrardan Türkmenler üzerine saldırmak için yeniden işgal hazırlıkları başlatmışlardır. General Skobelev’in komutanlığında Ruslar, Türkmenlere karşı 12 Ocak 1881’de savaşta başarılı olurlar. “II. Göktepe Savaşı” olarak bilinen bu savaşta Ruslar, Türkmenlere tam bir vahşet yaşatmışlardır. Rus generali Skobelev’in savaş için kullandığı silahlar son derece gelişmiş silahlardı ve top mermilerinin içinde petrol bulunmaktaydı. O, bu şekilde daha iyi sonuç elde edebileceğini düşünmüştü. Ruslar uzun zaman sonra mücadele ettikleri Türkmen topraklarını 12 Ocak 1881 tarihinde işgal edilmişti. Rus Generali M. D. Skobelev, Göktepe Savaşı’nda kadın, çocuk ve yaşlı demeden herkesi kılıçtan geçirerek ölüme terk etmişti. Böylelikle Rusların Batı Türkistan’ı işgali XIX. yüzyılın ikinci yarısında Türkmen bölgesinin işgal edilmesiyle tamamlanmış oldu. Türkmen bölgesini işgali aynı zamanda Rusya için Orta Asya işgalinin de sona erdiği anlamına geliyordu.

KAYNAKÇA

ARTMONOV, Leonid Konstantinoviç, *Pokorenie Turkmén-Tekintsev Russkimi Voyskami Pod Naçalstvom Generala Skobeleva V 1880-1881 gg.*, Kniga po Trebovaniü, St. Petersburg 1888.

ARTSIŞEVSKIY, Adolf Felikoviç, *Mihail Dmitrieviç Skobelev v Ahalteke 1880-1881*, Oçerk i Ego Pisma, Tipografiya V. S. Balaşeva, Tiflis 1883.

FİLİPPOV, Mihail Mihayloviç, *M. D. Skobelev. Ego Jizn i Deyatelnost, Voennaya, Administrativnaya i Obşestvennaya*, Tipografiya P. P. Soykina, St. Petersburg 1894.

HAYİT, Baymirza, *Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

HAYİT, Baymirza, *Türkistan Rusya ile Çin Arasında*, Otağ Yayınevi, Ankara 1975.

KUROPATKİN, Aleksey Nikolaeviç, *Zavoevanie Turkménii Pohod vAhal-teke v 1880-1881 gg. s Oçerkom Voennih Deystviy v Sredney Azii s 1839 po 1876 g.*, St. Petersburg 1899.

KUZİN, T. F., *Bely General, Russkiy Naarodny Geroy Mihail Dmitrieviç Skobelev 2-Y:Anekdoti i Stihovoreniya*, St. Petersburg 1900.

NOVİKOVA, Olga Alekseevna, *Skobelev and the Slavonic Cause*, Longsmans, Green and Co., London, 1883.

ÖZKAN, Murat, *Türkistan’ın İşgal Çağı Beyaz General Skobelev (1843-1882)*, Kronik Yayınları, İstanbul 2020.

RUNOV, Valentin, *Geniy Voyn Skobelev “Bely General”*, Eksmo, Moskva 2013.

RYABÇENKO, Lübov, “General M. D. Skobelev: ‘Mı Ne Hozyaeva V Svoem Sobstvennom Dome’.” *Fragmenti İz Vospominaniy Hudojnika V. V. Vereşagina*. Pisma M. D. Skobeleva’, *İstoçnik*, 5-6, 1993, s. 38-69.

ŞİŞOV, Aleksey V., “Mihail Dmitrieviç Skobelev”, *100 Velikih Voenaçalnikov*, Veçe 2008, s. 338-342.

VAMBERY, Arminius, *Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi*, çev. Abdurrahman Samipaşazade Abdülhalim, haz. N. Ahmet Özalp, Kitapevi Yayınları, İstanbul 2017.

VEREŞAGİN, Vasiliy Vasilyeviç, *Novie Rasskazy (1855-1895) Skobelev za Dunaem i v Ahal-Tteke*, Oçerki i Vospominaniya, St. Petersburg 1900.

II. GÖKTEPE SAVAŞI'NDAKİ GELİŞMELER VE RUS GENERAL MİHAİL DMİTRİEVİÇ SKOBELEV